65. DERS

İSİM FİİLLER

İSİM-FİİLLER

Tanım: Anlam ve işlev yönünden fiilin yerini tuttuğu halde, şekil yönünden fiile benzemeyen bir takım çekimsiz ve yarı çekimli yapılar vardır ki, Arapça'da bunlara '***isim-fiil***' adı verilmektedir. Hem isim hem de fiil türüne ait özellikleri kendisinde bulundurması nedeniyle bir '***melez öğe***' olarak değerlendirebilen bu yapılar tam anlamıyla bir '***fiil***' sayılamazlar, çünkü bir isim-fiilin, -*sıradan bir fiil gibi*- mazi, muzari, emir gibi ayrı zamanlar için ayrı ayrı çekimleri söz konusu değildir. Bu yapılar aynı zamanda müstakil birer '***isim***' olarak da kabul edilemezler, çünkü bu kelimelerin ifade ettiği anlam ancak fiillere özgü olan '***zaman***' kavramı ile çok yakından ilintilidir.

ÖNEMLİ NOT

İsim-Fiiller yapıları bakımından iki grupta ele alınabilir:

1. Mürtecel İsim-Fiiller : أُفٍّ ؛ آمِينَ ؛ صَهْ ؛ مَهْ gibi ortaya ilk konuluşlarında bugün ifade ettikleri anlamı kastetmek üzere oluşturulan ve herhangi bir fiilden, zarftan veya harf-i cerden türetilmemiş olan isim-fiillerdir.

2. Menkul İsim-Fiiller : إِلَيْكَ ؛ عَلَيْكَ ؛ مَكَانَكَ ؛ نَزَالِ gibi asılları itibariyle isim-fiil olmadıkları halde daha sonra; harf-i cer, zarf, fiil gibi yapılardan dönüştürülen isim-fiillerdir.

ÖNEMLİ NOT

Herhangi bir sülasî tam fiilin فَعَالِ veznine aktarılması suretiyle de, söz konusu fiilin emir sigası anlamını veren isim-fiiller oluşturulabilir. Diğerlerinin aksine, sülâsi ve tam fiillerden kıyasi yolla elde edilen edilen bu isim-fiillere '***Ma'dul İsim-Fiil=Fiilden dönüştürülen isim-fiil***'' adı verilmektedir.

Mâzi İsim-Fiiller			
Anlamları	Çekimli Fiil Karşılığı	Mâzi İsim-Fiiller	
• Ne kadar uzak!	بَعُدَ	هَيْهَاتَ!	1
• Ne kadar fark var!	اِفْتَرَقَ	شَتَّانَ!	2
• Ne kadar yavaş!	أَبْطَأَ	بُطْآنَ!	3
• Ne kadar hızlı!	أَسْرَعَ	سُرْعَانَ!	4

Mâzi Fiil Anlamı Taşıyan İsim-Fiillerle İlgili Örnek Cümle		
Atıf Harfi ve Ma'tuf	Fâil (Lafzen Merfû)	İsim-Fiil (Fetha Üzere Mebnî)
وَ التَّشَاؤُمُ	التَّفَاؤُلُ	شَتَّانَ
İyimserlikle kötümserlik arasında dağlar kadar fark var!		

MÂZİ FİİL ANLAMI TAŞIYAN İSİM-FİİLLERLE İLE İLGİLİ ÖRNEK CÜMLELER

(1) هَيْهَاتَ أَنْ تَنْجُوَ تِلْكَ الشَّرِكَةُ مِنَ الْإِفْلَاسِ بَعْدَ هٰذِهِ الْفَضَائِحِ!

O şirketin bu skandallardan sonra iflastan kurtulması ne mümkün!

(2) هَيْهَاتَ أَنْ يَنْجَحَ طَالِبٌ كَسْلَانُ فِي هٰذَا الْاِمْتِحَانِ الصَّعْبِ!

Tembel bir öğrencinin bu zor sınavda başarılı olabilmesi hayal!

(3) هَيْهَاتَ هَيْهَاتَ لِمَا تُوعَدُونَ!

Size vadedilen şeyler (in gerçekleşmesi) ne kadar uzak bir ihtimal.

(4) شَتَّانَ مَا بَيْنَ الدُّوَلِ الْمُتَقَدِّمَةِ وَ الْمُتَخَلِّفَةِ مِنْ حَيْثُ الثَّقَافَةُ وَ الْحَضَارَةُ!

Kalkınmış ülkelerle geri kalmış ülkeler arasında kültür ve medeniyet bakımından ne büyük bir fark var!

(5) شَتَّانَ مَا بَيْنَ الْأَرْنَبِ وَ السُّلَحْفَاةِ مِنْ حَيْثُ السُّرْعَةُ وَ النَّشَاطُ!

Hız ve çeviklik bakımından tavşan ile kaplumbağa arasında ne muazzam fark var!

(6) كَانَ قَدْ خُدِعَ خَالِدٌ فِي تَقْسِيمِ الْمِيرَاثِ لٰكِنْ سُرْعَانَ مَا عَرَفَ الْحَقِيقَةَ!

Halit miras taksimi konusunda aldatılmıştı, ama gerçeği öğrenmesi fazla sürmedi.

(7) كَانَ الْيَابَانُ قَدْ وَاجَهَ أَزْمَةً اِقْتِصَادِيَّةً وَخِيمَةً لٰكِنْ سَرْعَانَ مَا تَخَلَّصَ مِنْهَا!

Japonya ciddi bir ekonomik krizle karşılaştı ancak çok geçmeden bundan kurtuldu.

(8) بُطْآنَ مَا يُدْرِكُ هٰذَا الطَّالِبُ الْمَسَائِلَ الرِّيَاضِيَّةَ!

Bu öğrenci matematik konularını ne kadar da yavaş kavrıyor!

ÖNEMLİ NOT

Çekimli fiil karşılığı '***mâzi fiil***' olan isim-fiillerde aynı zamanda '***taaccüp***' manası da bulunmaktadır. Bu nedenle bu gruba giren isim-fiilleri tercüme ederken cümleye '***Ne kadar!***' ifadesi ile başlamak uygun görünmektedir.

TÜM İSİM-FİİLLER MEBNÎDİR.

Muzâri İsim-Fiiller			
Anlamları	**Çekimli Fiil Karşılığı**	**Muzâri İsim-Fiiller**	
• Ooof!, Aaah!, Uuuf!	أَتَوَجَّعُ	آهْ	1
• Ooof!, Aaah!, Uuuf!	أَتَوَجَّعُ	أَوَّهْ\أَوَّاهْ	2
• Öff!, Yetti bee!	أَتَضَجَّرُ	أُفٍّ	3
• Ooo! , Hey gidi ...!	أَتَعَجَّبُ	وَا\وَاهًا\وَيْ	4
• Aferin! , Bravo! , Ha yaşa!	أَسْتَحْسِنُ	بَخٍ	5
• Yeter!, Yetişir!, Elverir artık!	يَكْفِي	بَجَلْ	6
• Yeter!, Yetişir!, Elverir artık !	يَكْفِي	قَطْ\قَدْ	7
• Yeter!, Yetişir!, Elverir artık !	يَكْفِي	فَقَطْ	8

Muzâri Fiil Anlamı Taşıyan İsim-Fiillerle İlgili Örnek Cümle		
İsim-Fiil (Kesre Üzere Mebnî; Fâili gizli 'Ene')	Câr-Mecrur	Fiil+Fâil (Fiil Sükun Üzere Mebnî)
أُفٍّ	لَهُمَا	وَ لاَ تَقُلْ
Anne-babana 'öff' bile deme!		

MUZÂRİ FİİL ANLAMI TAŞIYAN İSİM-FİİLLERLE İLE İLGİLİ ÖRNEK CÜMLELER

(1) كَانَتْ صَيْحَةٌ تَأْتِي مِنْ غُرْفَةِ طَبِيبِ الْأَسْنَانِ قَائِلَةً: آهْ ضِرْسِي!

Dişçinin odasından ‘Aaaah! Dişim !!! ’ diye bir ses geliyordu.

(2) بَعْدَ الْحَادِثَةِ الْمَأْسَاوِيَّةِ كَانَتْ تَعْلُو مِنَ الْبَاصِ أَصْوَاتٌ أَلِيمَةٌ تَقُولُ: أَوَّهْ، أَوَّاهْ!

Trajik kazadan sonra otobüsten, ‘Aaah! Uuuff!’ diye acı sesler geliyordu.

(3) وَاهًا عَلَى مَا فَاتَ مِنَ الْأَيَّامِ!

Hey gidi günler hey!

(4) كَانَ الْمُتَفَرِّجُونَ يُصَفِّقُونَ لِلْفَرِيقِ الْوَطَنِيِّ وَ يَصْرُخُونَ مُشَجِّعِينَ لَهُ بَخٍ! بَخٍ!

İzleyiciler milli takımı alkışlıyor ve cesaret vermek için ‘Bravo! Aferin!’ diye tezâhürat yapıyorlardı.

(5) قَامَ الْوَالِدُ الْغَضْبَانُ مِنْ تَصَرُّفَاتِ ابْنِهِ الطَّائِشَةِ قَائِلاً أُفٍّ فَأَوْسَعَهُ ضَرْبًا شَدِيدًا.

Öfkeli baba, oğlunun yaramazlıklarından ötürü ‘Yetti beee!’ diyerek ayağa kalktı ve oğlunu adam akıllı dövdü.

(6) وَضَعَتِ الْأُمُّ مَبْلَغًا مِنَ النُّقُودِ فِي جَيْبِ ابْنِهَا فَقَالَتْ لَهُ قَدْكَ هٰذَا!

Anne, oğlunun cebine bir miktar para koydu ve ‘bu sana yeter’ dedi.

(7) قَالَ زَعِيمُ الْحِزْبِ لِأَصْدِقَائِهِ: هٰذَا السُّلُوكُ لاَ يُعَدُّ مُخَالَفَةً فَقَطْ بَلْ هُوَ خِيَانَةٌ أَيْضًا!

Parti lideri arkadaşlarına ‘bu davranış sadece bir muhalefet olarak değerlendirilemez, aynı zamanda bir hıyanettir de’ dedi.

(8) سَأَلَ الْبَائِعُ الزَّبُونَ "هَلْ تَكْفِي هٰذِهِ الْكَمِّيَّةُ؟" فَقَالَ الزَّبُونُ بَجَلْ!

Satıcı, müşteriye ‘bu kadar yeter mi’ diye sordu, müşteri de ‘evet’ yanıtını verdi.

كلمة اليوم

اَلْحَسُودُ لَا يَسُودُ

Emir İsim-Fiiller			
Anlamları	Çekimli Fiil Karşılığı	Emir İsim-Fiiller	
• Amin! , Kabul buyur!	اِسْتَجِبْ!	آمِينَ!	1
• Sus! Kes sesini!	اُسْكُتْ!	صَهْ!	2
• Bırak! , Terket!	اُكْفُفْ\اُتْرُكْ!	مَهْ! \ بَلْهَ!	3
• Al! , İşte! , Buyur al!	خُذْ!	هَا\هَاءَ\هَاكَ!	4
• Yetin! İdare et! Yeter!	اِكْتَفِ!	بَسَّ!	5
• Hadi! , Haydi! ,	أَقْبِلْ!	حَيَّ عَلَى!	6
• Hadi çabuk! , Acele et!	أَسْرِعْ!	هَيْتَ! \ هَيَّا!	7
• Gel! , Hadi gel!	جِئْ / اِيتِ!	هَلُمَّ!	8
• Hooop! , Ağır ol!	أَمْهِلْ!	رُوَيْدَكَ!	9
• Gerile! , Arkaya!	تَأَخَّرْ!	وَرَاءَكَ!	10
• İlerle! , İleriye!	تَقَدَّمْ!	أَمَامَكَ!	11
• Yerinde kal! , Kıpırdama!	اُثْبُتْ!	مَكَانَكَ!	12
• -e sarıl!, -den ayrılma!	اِلْزَمْ!	عَلَيْكَ (بِـ ..)!	13
• Benden uzak dur!	اِبْتَعِدْ عَنِّي!	إِلَيْكَ عَنِّي!	14
• Al! , İşte! , Buyur al!	خُذْ!	إِلَيْكَ!	15
• Al! , İşte! , Buyur al!	خُذْ!	لَدَيْكَ\عِنْدَكَ!	16
• Yeter sus! Kes artık!	اُسْكُتْ!	إِيهْ!	17
• Eee!, Devam et!, Sonra?	اِسْتَمِرَّ!	إِيهِ!	18
• Ver!, Getir!	أَعْطِ! / أَحْضِرْ!	هَاتِ!	19
• Gel! , Hadi gel!	جِئْ / اِيتِ!	تَعَالَ!	20

ÖNEMLİ NOT

Tıpkı diğer sıradan fiiller gibi, isim-fiillerin de hem lazım, hem de müteaddi olanları bulunmaktadır. Her iki fiil türünün de fâilleri açık olabileceği gibi gizli de olabilir. Ancak emir fiillerinin her halükarda fâilleri gizli olmak durumundadır.

Emir Fiil Anlamı Taşıyan İsim-Fiillerle İlgili Örnek Cümle		
Münâda (Damme Üzere Mebnî)	Nidâ Harfi	Emir İsim-Fiil (Fiil sükun üzere mebnî; Fâili gizli 'Ente')
مُحَمَّدُ	يَا	صَهْ
Muhammed, sus!		

EMİR FİİL ANLAMI TAŞIYAN İSİM-FİİLLERLE İLGİLİ ÖRNEK CÜMLELER

(1) قَالَ جَمَاعَةُ الْمُصَلِّينَ كُلُّهُمْ بِصَوْتٍ عَالٍ بَعْدَ دُعَاءِ الْمُؤَذِّنِ الطَّوِيلِ اَللّٰهُمَّ آمِينْ!

Namaz kılan topluluk, müezzinin uzun duasından sonra bir ağızdan 'Amin' dedi.

(2) كَرَّرَ الْمُؤَذِّنُ نِدَاءَهُ "حَيَّ عَلَى الصَّلاَةِ" ثَلاَثَ مَرَّاتٍ خَطَأً ثُمَّ أَعَادَ الْأَذَانَ وَ صَحَّحَهُ

Müezzin yanlışlıka 'Hayya ala's-Salat' cümlesini üç kere tekrar etti ve ezanı yeniden okuyarak hatasını düzeltti.

(3) خَرَجَ ثَلاَثَةٌ مِنَ الْأَصْدِقَاءِ مِنَ الْمَدْرَسَةِ وَقَالَ أَكْبَرُهُمْ هَيَّا نَذْهَبْ إِلَى صَيْدِ السَّمَكِ!

Üç arkadaş okuldan çıktı ve en büyükleri 'Haydi balık avına gidelim' dedi.

(4) حِينَمَا غَرَبَتِ الشَّمْسُ كَانَتْ أُمُّنَا تَدْعُونَا إِلَى الْبَيْتِ قَائِلَةً لَنَا: أَوْلاَدِي هَلُمُّوا!

Güneş batınca annem bizi 'Çocuklar haydi gelin!' diye eve çağırırdı.

(5) وَ رَاوَدَتْهُ الَّتِي هُوَ فِي بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِهِ وَ غَلَّقَتِ الْأَبْوَابَ وَقَالَتْ هَيْتَ لَكَ قَالَ مَعَاذَ اللّٰهِ!

(Züleyha) (Yusufun) nefsinden murad almak istedi, kapıları iyice kapattı ve 'haydi gel!' dedi. Yusuf da 'Allah korusun' diye cevap verdi.

(6) عِنْدَمَا رَأَى صَاحِبُ الْحَانُوتِ الشَّابَّ الَّذِي يَخْتَلِسُ قَالَ لَهُ: رُوَيْدَكَ! مَاذَا تَصْنَعُ؟

Dükkan sahibi hırsızlık yapan genci görünce 'Ağır ol bakalım! Ne yapıyorsun?' dedi.

(7) كَانَتِ الْحَافِلَةُ مُكْتَظَّةً بِالرُّكَّابِ، وَقَالَ بَعْضُهُمْ وَرَاءَكُمْ! وَقَالَ بَعْضُهُمُ الْآخَرُ أَمَامَكُمْ!

Otobüs yolcularla tıklım tıklımdı, yolculardan bazısı 'Geriye doğru ilerleyin!' derken diğer bazıları ise 'Öne doğru ilerleyin' diye bağırıyordu.

(8) صَعِدَ الْخَطِيبُ الْمِنْبَرَ وَ بَدَأَ يُلْقِي خُطْبَتَهُ: أَيُّهَا الْمُؤْمِنُونَ! عَلَيْكُمْ بِالْإِخْلاَصِ!

Hatip minbere çıktı ve 'Müminler! İhlaslı olun!' diyerek hutbesine başladı.

(9) تَدَخَّلَ الشَّابُّ فِي مُشَاجَرَةِ الْأَطْفَالِ حِمَايَةً لِلْيَتِيمِ وَ قَالَ لِلْآخَرِينَ: إِلَيْكُمْ عَنْهُ!

Genç, yetimi korumak maksadıyla çocukların gürültü patırtısına müdahele etti ve diğer çocuklara 'Ondan uzak durun!' dedi.

(0) قَالَ الْمُذِيعُ فِي بِدَايَةِ نَشْرَةِ الْأَخْبَارِ: أَيُّهَا الْمُشَاهِدُونَ! إِلَيْكُمْ مُوجَزًا لِلْأَنْبَاءِ.

Spiker, haber programının başında '(Sayın) seyirciler, haber özetini sunuyoruz' dedi.

(11) أَوْقَفَ الشُّرْطِيُّ السَّيَّارَةَ الْمُرِيبَةَ فَأَخْرَجَ مَنْ فِيهَا فَصَرَخَهُمْ: مَكَانَكُمْ وَارْفَعُوا أَيْدِيَكُمْ!

Polis şüpheli aracı durdurdu, arkasından içindekileri çıkardı ve kendilerine 'Kıpırdamayın! Ellerinizi kaldırın' diye bağırdı.

ÖNEMLİ NOT

دُونَكَ gibi bir zarftan, إِلَيْكَ عَنِّي gibi bir harf-i cerden ve رُوَيْدَكَ gibi bir mastardan dönüştürülmüş olan (menkul) isim-fiillerin sonunda yer alan كَ zamirine '***Kâfu'l-Hitap***' adı verilir. '***Kâfu'l-Hitap***', bir parçası olduğu isim fiilin '***fâil***', '***mefûl***' gibi herhangi bir öğesi değildir.

وَسَائِلُ النَّقْلِ قَدِيمًا وَ حَدِيثًا

فِي الزَّمَنِ الْقَدِيمِ كَانَتْ وَسَائِلُ النَّقْلِ هِيَ الْجَمَلَ وَ الْحِصَانَ وَ الْحِمَارَ وَ الْبَغْلَ فِي الْبَرِّ وَ السَّفِينَةَ الشِّرَاعِيَّةَ وَ الزَّوْرَقَ وَ الْقَارِبَ فِي النَّهْرِ وَ الْبَحْرِ. كَانَ أَجْدَادُنَا يَنْتَقِلُونَ دَاخِلَ الْقُرَى وَ الْمُدُنِ عَلَى الْحَمِيرِ وَ الْجِمَالِ. فَالْفَلَّاحُ يَرْكَبُ الْحِمَارَ لِيَنْقُلَهُ مِنَ الدَّارِ إِلَى أَرْضِهِ الزِّرَاعِيَّةِ أَوْ إِلَى السُّوقِ، كَمَا يَحْمِلُ عَلَى ظَهْرِهِ الْأَشْيَاءَ الَّتِي يَحْتَاجُ إِلَيْهَا.

وَ الْحِصَانُ يَرْكَبُهُ الْإِنْسَانُ فِي زِيَارَاتِهِ لِلْمَنَاطِقِ الْقَرِيبَةِ أَوْ فِي رَحَلَاتِهِ لِلصَّيْدِ، كَمَا كَانَ يَسْتَعْمِلُهُ أَيْضًا فِي الْحَرْبِ. أَمَّا الْجِمَالُ فَكَانَ النَّاسُ يَرْكَبُونَهَا حِينَ يُسَافِرُونَ إِلَى الْمَنَاطِقِ الْبَعِيدَةِ أَوْ يَخْرُجُونَ لِلتِّجَارَةِ. كَانَتِ الْجِمَالُ تَسْتَمِرُّ فِي سَيْرِهَا أَيَّامًا أَوْ شُهُورًا. وَ الْجَمَلُ حَيَوَانٌ قَوِيٌّ جِدًّا، فَهُوَ يَمْشِي طَوِيلاً فِي

الصَّحْرَاءِ وَ يَعِيشُ أَيَّامًا دُونَ أَنْ يَأْكُلَ أَوْ يَشْرَبَ، وَ لِهٰذَا السَّبَبِ يُسَمَّى سَفِينَةَ الصَّحْرَاءِ. وَ سُكَّانُ الصَّحْرَاءِ مَا زَالُوا يَحْتَاجُونَ إِلَيْهِ حَتَّى ٱلْآنَ، إِذْ إِنَّهُ ذُو قِيمَةٍ كَبِيرَةٍ بِالنِّسْبَةِ لَهُمْ.

وَ السَّفِينَةُ الشِّرَاعِيَّةُ كَانَتْ وَ مَا زَالَتْ تَسِيرُ فِي النَّهْرِ وَ الْبَحْرِ، تَنْقُلُ النَّاسَ مِنْ بَلَدٍ إِلَى بَلَدٍ، مِنْ مَوْضِعٍ إِلَى مَوْضِعٍ. أَمَّا فِي الْوَقْتِ الْحَاضِرِ فَقَدْ تَقَدَّمَتِ الْحَضَارَةُ وَ الْعُلُومُ وَ وَسَائِلُ النَّقْلِ بِشَكْلٍ يَكَادُ لاَ يَتَخَيَّلُهُ عَقْلُ الْبَشَرِ. فَقَدْ عَرَفَ النَّاسُ الطَّائِرَاتِ وَ السَّيَّارَاتِ وَ السُّفُنَ وَ الْقِطَارَاتِ، وَ عَنْ طَرِيقِهَا أَمْكَنَ ٱلاِتِّصَالُ بَيْنَ الشُّعُوبِ وَ صَارَ السَّفَرُ بَيْنَ الْبِلاَدِ سَرِيعًا مَهْمَا كَانَتِ الطَّرِيقُ بَعِيدَةً. فَالطَّرِيقُ الَّتِي كَانَتْ تَقْطَعُهَا وَسَائِلُ النَّقْلِ الْقَدِيمَةُ فِي أُسْبُوعٍ أَوْ فِي شَهْرٍ اِسْتَطَاعَتِ الْوَسَائِلُ الْحَدِيثَةُ أَنْ تَقْطَعَهَا فِي سَاعَةٍ أَوْ فِي يَوْمٍ. وَ مَا زَالَ التَّقَدُّمُ فِي وَسَائِلِ النَّقْلِ يَسِيرُ بِسُرْعَةٍ عَظِيمَةٍ، وَ مَا زَالَ الْعُلَمَاءُ فِي الْعَصْرِ الْحَدِيثِ يُفَكِّرُونَ فِي طُرُقٍ أَحْسَنَ وَ أَقْرَبَ وَ أَكْثَرَ أَمْنًا.

وَ هَا هِيَ صِنَاعَةُ الطَّائِرَاتِ قَدْ بَلَغَتْ دَرَجَةً عَالِيَةً مِنَ التَّقَدُّمِ، وَ مَعَ ذٰلِكَ مَا يَزَالُ الْبَحْثُ يَمْضِي مِنْ أَجْلِ صِنَاعَةِ طَائِرَاتٍ أَسْرَعَ وَ أَكْبَرَ. فَالْعِلْمُ لاَ يَقِفُ عِنْدَ حَدٍّ. وَ مَنْ يَدْرِي فَقَدْ تُسْتَعْمَلُ الصَّوَارِيخُ لِنَقْلِ النَّاسِ فِي الْمُسْتَقْبَلِ الْقَرِيبِ وَ تُصْبِحُ الطَّائِرَاتُ مِنْ ذِكْرَيَاتِ ٱلْأَمْسِ.

كلمة اليوم

قَلِيلٌ دَائِمٌ خَيْرٌ مِنْ كَثِيرٍ مُنْقَطِعٍ